

Н. Бухарін.

ДИКТАТУРА ПРОЛЄТАРІЯТУ

Ціна 5 центів.

Накладом
"УКР. РОБІТНИЧИХ ВІСТИЙ"

Вінніпег, Ман., Канада.

1921.

В. М. Дзержинський

Н. Бухарін.

ДИКТАТУРА ПРОЛЄТАРІЯТУ

Ціна 5 центів

НАКЛАДОМ 'УКР. РОБІТНИЧИХ ВІСТИЙ'

Вінніпег, Ман.

1921

Ваше
124

1. Диктатура пролетаріату і її необхідність.

Соціалістична революція, той **насильний переворот**, про котрий говорив ще “Комуністичний Маніфест” не творить ся відповідно до рухів дірігентської палочки рівночасно у всіх краях. Жите є більше запутане і зложене, як “сіра теорія”. Капіталістична шкаралупа не пукає рівночасно всюди, а зачинає розходити ся в тих місцях, де буржуазна правительствена тканина найслабша. І тут перед побідившим пролетаріатом являє ся проблем відпертя внішнього ворога, чужоземного імперіялізму, який цілим тягаром свого розвитку стремить до розрушення державної організації пролетаріату.

Одна з найбільших заслуг товариша Леніна заключає ся в тім, що він перший в цілім марксистськім таборі видвигнув питанє про **революційні війни пролетаріату**.

А се один з найважніших проблемів нашого часу. Очевидно, величезний світовий переворот буде включати і оборонні і наступаючі війни зі сторони побідоносного пролетаріату. Оборонні — щоби **відбити ся** від атакуючих

імперіялістів, наступаючі — щоби **добити** відступаючу буржуазію, щоби викликати повстанє гноблених народів, щоби освободити колонії, щоби зміцнити здобутки пролєтаріату.

Сучасний капіталізм є **світовим** капіталізмом. Але той світовий капіталізм не є організованою одиницею, а анархістичною системою борючих ся всіми средствами правительственно-капіталістичних тростів. Однак він є **світовою** системою, якої всі части звязані до купи. Якраз длятого європейська війна перемінилась в **світову війну**. Але з другої сторони, відносна дрібнота світової господарки (вона поділена на велике число самостійних держав) в злуці з ріжним положенєм імперіялістичних держав, визвала світову війну не як одночасне явище, а як **процес поступенного втягання** в війну одного капіталістичного краю за другим. Італія, Румунія, Америка вступили до війни значно пізнійше. І якраз виступленє Америки перемінило війну в **світову війну**, бо вона обіймила обі земські півкулі.

Анальоґічно розвиває ся **світова революція**. Се є процес деградації капіталізму і повстаня пролєтаріату, де оден край слідує за другим, при тім пречудно переплітають ся ріжнородні моменти: імперіялістичні війни, національно-се-

паратистські повстання, горожанські війни в нутрі країв, і вкінці, клясова війна межи державно-зорганізованою буржуазією (імперіялістичними правительствами) і державно-зорганізованим пролетаріатом (совітськими республіками).

Однак чим даліше розвивають ся події тим яснійше виступає на перший плян момент **клясової війни**. “Союз Народів” про котрий буржуазні пацифісти трублять всім до уший, всі ті “ліги націй” про які в оден голос з буржуазією співають соціал-патріотичні банди, в дійсности не є нічо инше, як **спроба основаня священого союзу капіталістичних держав з цілю успішного здавлення соціалістичних революцій.*)**

Але така “внішна” обставина не може оставитись без великого “внутрішнього” значіння. Єсли би не було напору імперіялістичних сил з заграниці, то “рідна” буржуазія, побита в відкритій боротьбі кляс, не могла би надіятись на повернене буржуазного ладу. Процес **деклясованя** (вимираня) буржуазії поступав би скорше, а

*) Се виразно заявив свого часу містер Тафт, американський імперіяліст найчистішої марки, і рівночасно оден з основателів пацифістичної ліги. Під “миром” він розуміє перш всего горожанський мир, і тому він готов втопити в крови тих, що його нарушують, т. є. робітників.

рівночасно щезла би потреба окремої організації для боротьби з буржуазією, іменно, правительственной організації пролєтаріату, його диктатури.

В дійсно́си справа має ся зовсім противно. Буржуазія, вже повалена, вже розбита в одній, або в двох чи в трох краях, має е́ще великі резерви в виді заграничного капіталу. А звідси виходить, що її опір **продовжує ся**. Досвід російської революції знаменито се потверджує. Саботаж, заговори, бунти, організації повстань кулаків (богатих селян) на чолі з бувшими офіцерами, “чехословацька” авантура, безчисленні “правительства” окраїн, що опирали ся на чужоземних багнетах, вкінци карні експедиції і похід на Совітську Росію зі сторони капіталістичного світа, — все се є впливом того самого положеня річий.

З такого конечного, неминучого ходу історичних подій можна і треба зробити два заключеня: перше, перед нами цілий **період** жорстокої боротьби не на житє, а на смерть; друге, для того, щоби той період пережити можливо найскорше, потрібно **диктатури уоруженого пролєтаріату**.

Розпочавша ся **епоха революції** потребує відповідної орієнтації. Если та епоха є повна

нечуваних класових битв, то зовсім слушно, що політична форма правління робітничої класи повинна мати мілітарний характер. Тут повинна бути нова форма влади, диктатура класи “штурмуючої небо”, як говорив Маркс про парижську Комуну.

Межи комунізмом і капіталізмом лежить цілий історичний період. На той час ще задержує ся правительствена влада в виді диктатури пролетаріату. Пролетаріат являє ся тут **пануючою класою**, яка перше чим себе розпустить як класу, повинна роздавити всіх своїх ворогів, перемінити світ після свого образу і виду.

2. Крах демократії і диктатура пролетаріату.

Одним з головних питань, що відіграють важну практичну роль, являє ся питання про відношене межи “демократією” і диктатурою робітників.

Передовсім зробимо одну маленьку замітку. Наші противники говорять про демократію як про щось існуюче. Але се **очевидна лож**. В теперішній час не існують демократичні держави. Се, що існує тепер в Європі, Америці, і Японії, є диктатурою **фінансового капіталу**.

Демократія, наскільки ми розуміємо під тим словом означений політичний устрій, була до

сего часу, одною з форм, — і то утопічною формою, — панованє буржуазії. В чім заключає ся основа демократичного устрою? В великім ряді **“фікцій”** (видумок), якими буржуазія зручно користуєть ся для плянового обману мас. Основною такою фікцією було понятє **загально народної волі**, **“націй”**, **“цілості”**. Вся система демократичних інституцій спочиває на **“загально народнім”**.

Ми знаємо, що в дійсности в **“народі”** є **кляси** з протилежними, непримиримими інтересами; ми знаємо, що жадної **“загально-народної”** волі якаб обєднувала робітників і капіталістів, в дійсности нема. Але буржуазії вона потрібна; для неї необхідна є фікція **“загально-народного”**. Буржуазія — се управляюча меншість. І якраз тому, що вона в меншости, її потрібно держати маси в послушенстві, говорити в імени кучки. В той спосіб буржуазія виступає як **нація**, як **“державна”**, а буржуазна державна організація — як спільна для всіх **“вітчина”**.

Пролетарська революція є знищенєм горожанського мира, — є то **горожанська війна**. А горожанська війна розкриває дійсне лице суспільности розколеної на дві кляси. В горожанській війні ті дві кляси з оружєм в руках стають по противних сторонах барикади. Дято-

го не дивно, що в процесі революційної боротьби пролетаріату неминуче виникає розпад всіх тих форм, всіх інституцій, які носять вигляд “загально національного”. Се опять таки совершенно **неминучий**, історично абсолютно необхідний процес, хочуть його чи не хочуть поодинокі люди, поодинокі групи, або навіть посередні класи, бо горожанська війна має свою внутрішню логіку, і коли вона раз прийшла, то тим самим приходить процес розпаду старих форм, де буржуазія панувала під покришкою всього суспільства.

Візьмемо під увагу яку небудь область, всюди бачимо одно і те саме: “загально-народні”, “загально-демократичні” інституції **немислимі**, при данім відношенню сил вони **неможливі**.

Візьмемо одну з головних складових частин всякої правительственної влади — **армію**. Для кожного неутопіста ясно, що загально-народна армія **тепер** немислима. Пролетаріат не може впускати до своєї армії буржуазії, і тому совітська республіка організує робітничо-селянську **червону** армію. Але і для буржуазії чимраз більше небезпечно пускати в свою армію примусово-набраних робітників і селян; тому вона примушена організувати **білу** гвардію. А там, де пробують організувати “загально-народний” во-

єнний апарат, з буржуазними контрреволюціонерами на чолі (прим. “народна армія” чехословацьких біло-гвардійських сил), той апарат неминуcho розпадає ся і помирає, бо конструкція його в теперішній час в самім нутрі є суперечна.

Те саме діє ся на всій лінії, згідно з економікою: в фабриці є неможливе “межиклясове” співжитє буржуя з пролетарем; загальні “фабричні комітети” розпадають ся і замінюють ся комітетами **бідноти**; селянські загальні совіти розпадають ся а на їх місці основують ся комітети **селянської бідноти**; в міських радах не можуть брати участі спільно ті, що на вулицях стоять одні проти других з оружєм в руках і міські ради замінюють ся відділами робітничих совітів; установчі збори з тої самої причини не можуть істнувати; старі парламенти розпадають ся разом з всякою “загально-національною” інституцією.

Наші вороги, шалені сторонники “дум” і “установчих зборів”, лише на словах стоять за загально-демократичними реформами. Се видно по всіх “думах” Сибіру і “Чехословачії”, де помимо загального виборчого права, протиправительственным партіям місця нема, іменно большевикам, а се значить, робітникам.

Тільки побіда пролєтаріату, повна і остаточна, світова побіда, приверне, вкінці, єдність суспільности на нових основах, на деклясованню (знищенню клас) суспільства. Тоді здійснить ся повний безправительственный комунізм. Але до того часу потрібно перейти через жорстоку боротьбу, яка не годить ся з жадною іншою формою, окрім диктатури: **если побіджає робітнича класа, тоді буде диктатура робітників; если побіджає буржуазія, тоді буде диктатура буржуазії і її генералів.**

До сеї справи можна зблизити ся з іншої точки погляду, хоч в дійсности мова буде про те саме. Можна розділити основні класові сили, і поглянути хто буде руковителем власти. Кавцький, що 1905—1906 рр. писав про російську революцію, не як про буржуазну революцію, але як про “саморідну”, тепер, по 12 роках, після того, як в Росії зформував ся фінансовий капітал, він пише про падолистову революцію, котра є сто разів більше зрілою, як про революцію буржуазну. Але, если на думку Кавцького історичний розвиток іде **взад**, то у власти повинна стояти буржуазія. Лише буржуазія хоче воєнної диктатури генералів, чого не хоче пролєтаріят. Дрібна буржуазія, інтелігенція і ин. не можуть бути власттю, — се є азбука для Марк-

сіста. Селянство тепер поділене на складові частини, — в нас dokonує ся революція на селі. Але ні одна з тих частин селянства не може грати самостійної ролі. Остаєть ся лише пролетаріят. Власть пролетаріату посилає к'чорту не лише дрібну буржуазію, але і "середні складники". Пролетаріят достаточо сильний, щоби ведучи за собою селянську бідноту, розбити своїх ворогів. При такім положеню не може бути иншого виходу, як **диктатура пролетаріату**.

Зрадники соціалізму більше всего боять ся "неспокою". Они кричали про "мирний" капіталізм тоді, коли той капіталізм убивав десятки міліонів на полі боротьби. Тепер вони проповідуть мирну революцію, щоби здержати пролетаріят від повстання проти капіталу.

Всяке правительство є орудєм насиля. В часі острих клясових битв те орудє повинно ділати дуже інтензивно. Тому в епоху горожанської війни тип державної влади повинен бути диктаторським. Але се означене є лише формальне. Важним є **клясовий характер** державної влади. І наскільки державна власть находить ся в руках пролетаріату, на стільки до його рішачої побіди вона неминуче повинна носити характер диктатури. Пролетаріят не лише не дає жадних "свобід" буржуазії, —

він примінює проти неї міри найострійшої репресії; він закриває її пресу, її союзи, силою ломить її саботаж і т. д. і т. д., зовсім так само, буржуазія свого часу поступала з агентами поміщицько-царського режиму. Але за те пролетаріят не на словах, а на ділі дає найширшу свободу працюючим масам.

На сей пункт треба особливо звернути свою увагу. Всі “демократичні свободи” носять **формальний, чисто декляративний** (в виді заяви) характер. Таким є, прим. демократична “рівність всіх перед правом”. Се є **лицемірна** рівність, за котрою скриває ся дійсне підданство. Тут обявляє ся рівність, але в самій сути річи економічна нерівність перемінює формальну рівність в пустий звук. Для декотрих лучшою здаєть ся свобода преси і и. для робітників, яку дає буржуазна демократія. Тут обявляють “свободу”, але для робітників вона не здійснима: фактична монополія на папір, друкарні, машини і т. д. зі сторони кляси капіталістів уневажнює свободу робітничого слова. Се пригадує нам міри повзяті американською цензурою: вона хоч ніби то не забороняє видавати робітничі газети, але заборонюючи почті їх персилати, вона вповні нищить “свободу преси”.

Те саме діє ся з робітничими зібраннями; робітникам признає ся “право” на зібранє, але їм не дає ся **поміщень** для зборів, а вуличні збори заборонює ся під покришкою “свободи публичного вуличного руху”.

Диктатура робітничої кляси уневажнює формальну рівність кляс, але тим самим вона освободжує робітничу клясу від матеріяльного підданства. “Свобода договору” зникає разом з “свободою торгівлі”. Але те порушене “свободи” капіталістичної кляси дає гарантію дійсної свободи для працюючих мас.

Центр тяготи переносить ся іменно на **гарантію**. Совітська власть не лише проклямує (обявляє) свободу робітничих зібрань, але дає всі лучші міські салі, всі театри для робітничих зібрань, для організації робітничої кляси і т. д. Вона не лише проклямує свободу робітничої преси, а дає до розпорядимости робітничим організаціям весь папір, всі друкарські преси, всі типографії, конфіскуючи те все в попередних капіталістичних властителїв.

Нам ще лишає ся розглянути одно питанє, а іменно, — чому комуністи передше були за буржуазною демократією, а тепер ідуть проти неї.

Се поняти не трудно, єсли стоїть ся на

марксистській точці погляду. Марксистська точка погляду розв'язує всі питання. Вона є **історичною** точкою погляду. Тому цілком ясно, що конкретні кличі в цілі поступу вперед цілковито залежать **від характеру епохи**, в якій приходить ся працювати борючому ся пролетаріатови.

Минувши епоха була епохою скуплення сил для **підготовлення** революції. **Теперішня** епоха є епохою **самої революції**. З тої основної різниці впливає і основна різниця в конкретних кличах і цілях робітничого руху.

Пролетаріят передше потребував демократії тому, що він **не міг** ще користувати ся (або думати) про диктатуру. Він потребував свободи робітничої преси, робітничих зібрань, робітничих союзів і т. д. Для него і тоді були шкідливі капіталістична преса, чорні капіталістичні союзи і т. д. Але пролетаріят не мав сил виступити з домаганєм розпущення буржуазних організацій, — для того йому потрібно би повалити буржуазію. Демократія була на стільки цінна, на скільки вона помагала пролетаріатови підняти ся на один ступень висше в його класовій свідомості. І пролетаріят був тоді **примушений** вбрати свої **класові** домагання в “загально-демократичну” форму,

— він був примушений домагати ся не свободи **робітничих** зібрань, а свободи взагалі (значить і свободи контрреволюційних зібрань), свободи преси взагалі (значить і свободи чорносотенної преси) і т. д.

Але тепер, коли наступила епоха прямого штурму капіталістичної кріпости і здавлене експлоататорів, лише грубий міщанин може радувати ся мріями про “забезпечене для меншости”.

3. Совітська власть, як форма пролетарської диктатури.

Вісше ми вже зазначили, що повільний характер затягаючої ся горожанської війни вимагає не лише доривочних мір проти буржуазії, але також відповідної державної організації. Ми розглядали ту організацію лише як **диктатуру**, то є форму влади, що найрізкійше виражає клясово-репресивний характер тої влади.

Тепер нам треба вияснити особливші прикмети пролетарської диктатури, як нового типу правительства.

Необхідність нового типу правительства дуже добре зрозуміли Маркс і Енгельс. І іменно для того вони стояли не на точці погляду завойовання буржуазного правительства (в тім

числі і демократії), а на точці погляду знищення, зломання державної машини. Вони з найбільшою погордою відносились до “правительственного пружу”, і до “народного правительства”, про котре так дуже бідкались опортуністи.

Чим-же визначають ся прикмети нового правительственного типу?

Вони зависять від двох причин:

Перше, пролетарське правительство є диктатурою більшости над меншостю, підчас коли всяка инша диктатура була диктатурою кучки; друге, кожда попередна правительственна власть ставила собі за ціль охорону процеса експльоатації. Навпаки, зовсім ясно, що більшість не може визискувати буржуазію. Цілюю пролетарської диктатури є **знищення старих продукційних відносин і організація нових відносин на полі суспільної економіки**, “диктаторський замах” (Маркс) на права приватної власности. Основний змісл пролетарської диктатури заключає ся якраз в тім, що вона є **підоймою економічного перевороту**.

Если правительственна власть пролетаріату є підоймою економічної революції, то ясно, що “економіка” і “політика” повинні зляти ся тут

в одну цілість. Таку зляту цілість ми маємо і при диктатурі фінансового капіталу в його клясично-закінченій формі, формі державного капіталізму. Але диктатура пролетаріату перевертає всі відносини старого світа, іншими словами, **політична** диктатура робітничої кляси повинна неминуче бути і його **економічною** диктатурою.

Вже вище сказане мусить бути здійснене з огляду на те, що совітська власть, **се є** власть **масових організацій пролетаріату і селянської бідноти**. В “демократії” вся участь робітника і селянина-бідака в державнім життю кінчилась на тім, що він раз на чотири роки впускає білетик в виборчу урну і йде потім спати. Опять таки дуже ясно видно буржуазний обман мас дорогою систематичного вбивання в їх голови ріжнородних ілюзій. **На зверх** (формально) робітники приймають участь в управі держави, **фактично** вони вповні відокремлені від участі в управі державою. От чому всяка форма правління меншости, будь вона февдально-поміщицьким, торгово-капіталістичним або фінансово-капіталістичним правительством, — неминуче мусить бути бюрократичною. Вона всюди, при всіх і всяких умовах, є ізольована від мас, і маси ізольовані від неї.

Зовсім щось іншого бачимо в Східній Республіці. **Совіти** — є безпосередні класові організації. Се — не укріплені законодавчі тіла, бо заведено право відклику кожного депутата. Се — самі маси в особах їх виборних, в особах робітників, жовнірів і селян.

Однак діло не в самих лише совітах, що становлять, так би сказати, покрішку всего державного апарату. Ні, всі робітничі організації є частинами апарату влади. Нема ні одної масової організації, яка не являла би ся в той самий час органом влади. Професіональні союзи робітників — є дуже важними органами економічної диктатури, які управляють продукцією і поділом товару, установляють умови праці, і відіграють в той спосіб значну роль в центральній тілі економічної диктатури — в Висшій Раді Народного Господарства, бо практично ведуть роботу комісаріату праці; фабричні комітети — се нижчі органи правительственного регулювання; комітети селянської бідноти — один з важніших органів місцевої влади і рівночасно розділюючого апарату; робітничі кооперативи — також органи того послідного. Всі вони беруть участь в виготовленню всяких проєктів, рішень, постанов які потім переходять через центральний апа-

рат — Центр. Викон. Комітет або Совіт Народних Комісарів.

Тов. Ленін говорить, що задача пролєтарської диктатури заключає ся в тім, щоби привчити навіть кожду кухарку в управі державою. І се зовсім не є жартом. Через організації пролєтарів міста і селянської бідноти, — організації, що все глибоше і глибоше обгортають народні маси — ті маси, що ще недавно бояли ся і думати про свою власть, вони зачинають **працювати**, як органи тої власти. Жадне правительство нігде і ніколи не було так близьке масам. Совітська Республіка є, в дійсности, громаднa організація самих мас.

Ми звертаємо особлившу увагу і на **другу сторону діл**, а іменно на те, що се організація не лише робітнича, але і **працююча**. В “демократичних республіках” вищим органом являє ся “парлямент”, в переводі на українську мову — “говорильня”. Власть ділить ся на законодавчу і виконавчу. Дорогою посилення депутатів від робітників в парлямент (раз на чотири роки) знова таки фабрикує ся фікцію, що робітники приймають участь в правительственній **роботі**. Але в самім ділі, сего не роблять навіть депутати, бо вони лише “говорять”. А

всі справи виконує спеціальна бюрократична каста.

В Совітській Росії законодавча власть злучена з виконуючою. Всі її органи, від найвишого до найнижшого, є **працюючими коле́гіями**, звязаними з високими організаціями, на які вони опирають ся і через яких вони втягають всю масу в діло соціалістичної будови.

Таким способом, всі робітничі організації є **управляючими** організаціями. Їх функціональне значінє змінює ся. Инакше і не може бути в періоді пролетарської диктатури, коли самим правительством є робітнича організація.

Совітська форма правительства є **самоуправа мас**, де кожда організація робітників являє ся складовою частию всего апарату. Від центральних колегій влади тягнуть ся організаційні нитки до місцевих організацій, а від них — до самих мас. Та звязь, ті організаційні нитки ніколи не рвуть ся. Вони — се “формальне явище” совітського життя. Се є основна річ, яка відріжнює Совітську республіку від всіх форм державного життя.

Звязь межи політикою і економікою, межи “управою людьми” і “управою річами” виражає ся не лише в тісній кооперації межи економічними і політичними організаціями мас, але

і в тім, що також вибори в совіти перепроводжують ся не після чисто штучних територіальних округів, а після даних продукційних одиниць: фабрик, заводів, копалень, сіл, в місцях роботи і боротьби. Таким чином, довершує ся стала **жива звязь** межи колегією представителів, “робітничих депутатів”, і межи тими, що їх посилають, то є самою масою, звязаною спільними змаганнями, сконцентрованою самою технікою великої продукції.

Самодіяльність мас — се основний принцип всеї будови совітської власти. Лише вистарчить поглянути, яку ролю відіграли робітники Петрограду, Москви і других міст на полі організації червоної армії; вони з надзвичайним ентузіазмом післали на фронт тисячі товаришів, організаторів, агітаторів, жовнірів, які поставили армію на ноги; або поглянути на робітників, які вже піднялись високо в гору, навчились вести роботу в ріжного рода економічних заведеннях, щоби зрозуміти, який колюсальний крок вперед зробила Росія від часу жовтневої побіди.

До совітів належить будучність, — сего не можуть заперечити навіть їх вороги. Совіти — се совершенна, відкрита російською революцією форма пролетарської диктатури. І на-

скільки воно так є, а се безумовно так є, — на стільки ми стоїмо на порозі переміни старих розбійничих правительств буржуазії в організації пролетарської диктатури.

А вислідом того всего буде — Інтернаціональна Совітська Соціалістична Республіка.

